

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תורה שבעל פה

במעגלי המשנה

הוראות

א. משך הבחינה: שתיים ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה פרק אחד.

שאלת חובה	–	(16x1)	–	16 נקודות
שאלות בחירה	–	(14x6)	–	84 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

ענו על שבע שאלות: על שאלה 1 (שאלת חובה – 16 נקודות)

ועל שש מן השאלות 2–11 (לכל שאלה – 14 נקודות).

ענו על שאלה 1 – שאלת חובה.

ענו על שניים מן הסעיפים א–ג (לכל סעיף – 8 נקודות).

1. תורה ומצוות

א. "מצוות הבן על האב"; "מצוות האב על הבן" (קידושין, פרק א', משנה ז').

העתיקו למחברתכם את הטבלה שלפניכם והשלימו אותה.

על מי מוטלת החובה – על האב או על הבן?	האם נשים חייבות במצוות האלה?	דוגמה <u>אחת</u> למצוות האלה
מצוות הבן על האב		
מצוות האב על הבן		

ב. (1) "וכל מצוות לא תעשה..." (שם). המשנה קבעה כלל בנוגע לחייבים במצוות לא תעשה. כתבו בלשונכם את הכלל.

(2) "אלו דברים שאין להם שיעור... כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו..."

(פאה, פרק א', משנה א')

על פי המשנה, כתבו מהו השכר של מי שמקיים את המצוות האלה, והסבירו על פי הרמב"ם מהו הטעם לשכר זה.

ג. (1) "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ..." (אבות, פרק ב', משנה ב').

מהי "דרך ארץ"? כתבו פירוש אחד.

(2) "וכל תורה שאין עימה מלאכה - סופה בטלה וגוררת עון" (שם).

הסבירו מדוע תורה שאין עימה מלאכה בטלה, ומדוע היא גוררת עון.

ענו על שש מן השאלות 2–11.

2. צדקה, אמת ויושר

א. יש שני סוגים של אונאת דברים. הסבירו כל אחד משני הסוגים. (4 נקודות)

ב. (1) "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: גדול אונאת דברים מאונאת ממון" (בבא מציעא נח, ע"ב).

הסבירו בלשונכם את דברי רבי יוחנן.

(2) כתבו שני נימוקים לדבריו.

(6 נקודות)

ג. "אין מפרכסין לא את האדם, ולא את הבהמה, ולא את הכלים" (בבא מציעא, פרק ד', משנה י"ב).

(1) הסבירו בלשונכם את דברי המשנה שבציטוט.

(2) מהו הטעם לדין זה?

(4 נקודות)

3. תפילה

- א. "ושל מוספין..." (ברכות, פרק ד', משנה א').
במשנה יש מחלוקת בנוגע לשאלה מהו סוף הזמן של "מוספין".
כתבו את שתי הדעות שבמשנה. (4 נקודות)
- ב. "רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומרים: בחבר עיר ושלא בחבר עיר."
(שם, משנה ז')
- (1) הסבירו בלשונכם את מחלוקת התנאים במשנה.
(2) מדוע לדעת רבי אלעזר בן עזריה תפילת המוספין היא בחבר עיר?
(6 נקודות)
- ג. "רבי יהודה אומר משמו: כל מקום שיש חבר עיר - היחיד פטור מתפילת המוספין" (שם).
על פי רבי יהודה, האם אדם שמתפלל בביתו ביחידות בעיר שיש בה מניין חייב בתפילת מוסף? נמקו את תשובתכם.
(4 נקודות)

4. ברכות

- "על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכול... רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה אין מברכים עליו".
(ברכות, פרק ו', משנה ג')
- א. הסבירו כל אחת מן המילים האלה: "נובלות", "גובאי". (4 נקודות)
- ב. הרב יום טוב ליפמן הלר ("תוספות יום טוב") כתב:
"רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו - יש מפרשים לומר דלא קאי (לא עמד, לא דיבר, והכוונה לרבי יהודה) אלא אחומץ ונובלות בלבד, שהיו טובים מתחילה ונפסדו. אבל בגובאי כיוון שעומד טעמו בו, לא הווי מין קללה ומודה דמברכין עליו".
(תוספות יום טוב, פרק ו', משנה ג')
- (1) על פי דברי ה"תוספות יום טוב", לשיטת רבי יהודה, האם יש לברך על נובלות והאם יש לברך על גובאי?
(2) הסבירו את טעם הדין בנוגע לכל אחד מהם.
(6 נקודות)
- ג. בהמשך כותב "תוספות יום טוב":
"יש מפרשים דאכולהו קאי (על כולם דיבר רבי יהודה) דאפילו גובאי, שלא נפסד טעמו, כיוון שמזיק לעולם ואוכל התבואה, אין מברכין עליו".
על פי ה"יש מפרשים", האם יש לברך על הגובאי לשיטת רבי יהודה, ומהו הטעם לכך? (4 נקודות)

5. שבת

- א. על פי ספר החינוך, כתבו את שני הטעמים למצוות השבת. (4 נקודות)
- ב. "צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו..." (שבת, פרק י"ג, משנה ו').
מהו הדין במקרה זה? (2 נקודות)
- ג. במשנה מוצגים שני מקרים שבהם שני אנשים נעלו את הצבי בבית.
(1) באיזה מקרה שניהם פטורים לכל הדעות? נמקו את תשובתכם.
(2) בנוגע לאיזה מקרה יש מחלוקת?
(3) לדעת רבי שמעון, מדוע שניהם פטורים במקרה שציינתם בתת-סעיף (2)?
(8 נקודות)

6. מועדים – ראש השנה

- א. "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם" (ויקרא כ"ג, ד').
 רב פפא דרש את המילים "אשר תקראו אתם במועדם" - "אשר תקראו אתם" (תלמוד בבלי, ראש השנה כד, ע"א).
 מה רב פפא מלמד בדרשתו בעניין קביעת המועדים? (4 נקודות)
- ב. "סדר תקיעות: שלוש של שלוש" (ראש השנה, פרק ד', משנה ט').
 על פי הציטוט מן המשנה שלפניכם, כתבו את סדר התקיעות בראש השנה. בתשובתכם ציינו את מספר התקיעות שתוקעים סך הכול. (4 נקודות)
- ג. "עד שקם רבי אבהו ולא ישר בעיניו להיות ישראל חלוקים... זה בכה וזה בכה..." (ספר החינוך, מצווה ת"ה).
 (1) כיצד נהגו לתקוע לפני תקנת רבי אבהו? הסבירו מדוע מנהג זה "לא ישר בעיניו".
 (2) הסבירו את תקנת רבי אבהו.
 (6 נקודות)

7. מועדים – פסח

- א. "הביאו לפניו, מטבֵּל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת" (פסחים, פרק י', משנה ג').
 (1) "הביאו לפניו" – מה הביאו לפניו, ומדוע מביאים זאת בתחילת הסדר?
 (2) הסבירו את הביטוי "מטבֵּל בחזרת". (7 נקודות)
- ב. "הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין" (שם).
 לשם מה מביאים את החזרת בשלב זה של הסדר? (3 נקודות)
- ג. כתבו שני טעמים לאכילת החרוסת. (4 נקודות)

8. בין אדם לחברו

- המשנה עוסקת במצבים שבהם מלאכתו של אחד מבני החצר גורמת לרעש בחצר.
 א. על איזה סוג רעש רשאים בני החצר למחות, ועל איזה סוג רעש הם אינם רשאים למחות? (5 נקודות)
- ב. אחד הדברים שעליהם בני חצר אינם יכולים למחות הוא: "קול התינוקות".
 כתבו בלשונכם את המקרה, והסבירו מדוע אי אפשר למחות במקרה זה. (5 נקודות)
- ג. "ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל" (תלמוד בבלי, בבא בתרא כא, ע"א).
 כתבו מה תיקן יהושע בן גמלא. בתשובתכם ציינו את שני חלקי התקנה. (4 נקודות)

9. כבודו של אדם

א. "רבי אליעזר אומר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות, פרק ב', משנה י').

(1) הביאו דוגמה לדרך שבה אפשר לקיים הדרכה זו של המשנה.

(2) הרב שמואל די אוזידא ("מדרש שמואל") מסביר את הטעם לדברי רבי אליעזר במשנה:

"כי בהיות כי כבוד שמכבדין את האדם נמשך לו ממה שהוא מכבד את אחרים, וכעניין שאמרו: 'איזהו מכובד המכבד את הבריות', אם כן צריך לך שיהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך, כי כבוד חברך הוא כבוד עצמך כיוון שהוא סיבה לכבוד עצמך".

(מדרש שמואל, אבות ב', י"ב)

הסבירו בלשונכם את דבריו של הרב שמואל די אוזידא.

(8 נקודות)

ב. "רבי יוסי אומר: יהי ממון חברך חביב עליך כשלך" (אבות, פרק ב', משנה י"ב).

(1) הביאו דוגמה כיצד אפשר לקיים הדרכה זו של המשנה.

(2) הרב שמעון בן צמח דוראן (הרשב"ץ) כותב בפירושו למשנה שאי אפשר לפרש שהמשנה מתכוונת לאיסור גזל.

מדוע לדעתו המשנה אינה מתכוונת לאיסור גזל?

(6 נקודות)

10. ארץ-ישראל

"בראשונה כל מי שיודע לקרות - קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות - מקריין אותו" (ביכורים, פרק ג', משנה ז').

א. (1) "שיודע לקרות" - הסבירו בלשונכם ציטוט זה.

(2) "קורא" - מה הוא קורא?

(3) "מקריין אותו" - הסבירו מה יש לעשות למי "שאינו יודע לקרות" על פי ציטוט זה.

(7 נקודות)

ב. (1) המציאות המתוארת בציטוט שבראש השאלה יצרה בעיה. מהי הבעיה שנוצרה?

(2) מה תיקנו חכמים כדי לפתור את הבעיה?

(7 נקודות)

11. קטע שלא נלמד

למדו את המשנה שלפניכם, וענו על השאלות שאחריה. היעזרו בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.

ברכות, פרק ו', משנה ו'

היו יושבין לאכול - כל אחד ואחד מברך לעצמו;

הסבו - אחד מברך לכלן.

בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו;

לאחר המזון - אחד מברך לכלם;

והוא אומר על המגמר...

פירוש הרב פינחס קהתי

...משנתנו באה ללמד שיש בברכות הנהנין תנאי... והוא: הקביעות, כלומר שאין אחד יכול להוציא בברכתו את האחרים ידי חובתם, אלא אם כן קבעו להם סעודה בחבורה. ונוהגים היו בימיהם כשהתוועדו בחבורה לסעודה היו מסובים על מיטות ונשענים על היד השמאלית ואוכלים ושותים בהסיבה. מכאן שלא הייתה קביעת סעודה בימיהם אלא כשישבו בהסיבה... היו יושבין לאכול - בלא הסיבה והרי זה סימן שלא נתוועדו לאכול בחבורה... כל אחד ואחד מברך לעצמו - שהואיל ואין כאן קביעת סעודה, אין אחד יכול להוציא בברכתו את האחרים, אלא כל אחד ואחד צריך לברך ברכת "המוציא" לעצמו. הסבו - על מיטות, לשם סעודה בחבורה, אחד מברך לכולן - ומוציאם ידי חובתם. בא להם יין בתוך המזון - אם הוגש יין למסובים בתוך הסעודה, אף על פי שקבעו סעודה זו בחבורה ואחד יכול להוציא בברכתו את כולם, כל אחד ואחד מברך לעצמו - ברכת "בורא פרי הגפן". הטעם מבואר בגמרא: "הואיל ואין בית הבליעה פנוי", כלומר שטרודים המסובים באכילה לבלוע מה שבפיהם ואין שמים ליבם לשמוע את הברכה מפי המברך (רש"י). ויש מפרשים: "שאינן בית הבליעה פנוי" - לענות "אמן", שהואיל ועוסקים באכילה, אם יענו אמן על הברכה יש חשש שמא יקדימו קנה לוושט ויבואו לידי סכנה (רמב"ם). לאחר המזון - אבל על היין שלאחר המזון, אחד מברך לכולם - ומוציאם ידי חובתם, שהואיל וסיימו כבר את הסעודה, יכולים הם לשמוע את הברכה ואף לענות אמן עליה. והוא - המברך על היין, אומר על המוגמר - ברכת הבשמים. "מוגמר", היינו בשמים הנתונים על גבי מחתה של גחלים, שהיו מביאים לפני המסובים להריח בהם, ומברכים עליהם "בורא עצי בשמים".

א. (1) העתיקו למחברתכם את הטבלה שלפניכם וכתבו בה את שני המקרים והדינים שברישא של המשנה.

המקרה	הדין
1.	
2.	

(2) על פי פירוש קהתי שלפניכם, הסבירו מדוע הדין במקרה השני שונה מן הדין במקרה הראשון.
(6 נקודות)

ב. "בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו".

(1) כתבו בלשונכם את המקרה.

(2) מדוע במקרה זה כל אחד מברך לעצמו? כתבו נימוק אחד.
(4 נקודות)

ג. "והוא אומר על המוגמר".

(1) הסבירו מהו המוגמר, ומהי ברכתו.

(2) "והוא" - למי הכוונה?
(4 נקודות)

בהצלחה!